

GORRIÓ, 'pardal', mot només mall. i eiv., pres del cast. *gorrión*, id., d'origen incert però ja molt antic en aquesta llengua: sembla ser ja antic també en basc, i no és segur que sigui pre-romà; a les Illes s'ha introduït recentment perquè *pardal* hi va pendre el sentit obscè de 'penis', i la versemblança que això mateix es vagi esdevenir a Castella a l'Edat Mitjana (puix que allà també s'usà *pardal* fins al S. XIV, i existí en mosràrab en els Ss. XI-XV) obliga a deixar en quarantena la possibilitat de considerar *gorrión* com un mot pre-romà o romànic molt antic. □ 1.ª doc.: 1840, *DFgra.*; en castellà, tercer quart S. XIII.

Ja el veiem en escriptors populars mallorquins del segle passat: «¿no has vist mai què fan es *gorrions* si es xoriguer los encaïça?», PdAPenya (*IdOr* 1, 34). A Mallorca no ha deixat de transcendir fins i tot a la toponímia: *A Pedra des Gorió* a la costa de Capdepera, 1964; a Banyalbufar m'ensenyaren «gabi[e]s per caçar *guñions*» (1963). La invasió del mot castellà s'ha produït també en algunes localitats valencianes (on la mateixa raó eufèmica ha obligat a crear altres substituïts, com *teuladí*, *xarau*, *vilero*) i ribagorçanes; a Benasc n'han fet *urió*n (1965; «yé un moixón mol bonico el *urió*n», Ferraz, 106), on *ri* > *ri* es pot explicar fonèticament, però la inicial ha de ser deguda a contaminació dels noms d'ocell *oriol* o *oreneta*.

DERIV.: *Gorrionada*. *Gorrionam*. *Gorrionera*. *Engorrionar*. Possiblement es tracta d'una formació afí (onomatopèica?) en el mall. +*gorlí* «golondrina de mar», JMBover (*Not. Isla Mall.*, p. 21).

Gorrita, *gorritó*, *gorritós*, V. *borra* *Gorro*, V. *gorra* *Gorró*, V. *corró* i *gorra* *Gorromino*, castellanisme, veg. *DCEC* (GURRUMINO), si bé alguns van catalanitzar-lo com a *gurrumi* (Belv., Lab.) *Gorro-nera*, V. *gorra* *Gort*, V. *gorg* i *gord*

GOS, mot tardà que substituï el cat. ant. i dial. *ca*, llatí *CANIS*, com ha passat en el llenguadocià *gous* id., i en part el port. *goso* 'goset', format amb la síl·laba *gus* o *kus*, usada popularment per abordar el gos o per apellar-lo i cridar-lo; hi ha hagut també una variant *GUSK* (*KUSK*) que en altres llenguatges romànics s'ha introduït només com a designació d'un gos petit i molt lladraire. □ 1.ª doc.: 1342.

«Tot porc o truja o *gos* que entrarà en les eres --- que pac ---»: doc. del Baix Ebre (El Perelló, a. 1342, *BABL* XII, 45) on es posa, doncs, multa a l'amo d'aqueixos animals que no els tingui ben vigilats que no puguin fer mal a la collita: es devia tractar d'alguns gossos incontrolats, car els grossos ja es tenen prou criats i guardats i no era probable que s'hi fiquessin; també s'esmenta en «un covenant petit ab pel, un fromatge e un cove ab pell de *gos*» en doc. de Ribes de 1380 (*BABL* VI, 471) i és probable que aquí també es tracti d'un gos petit i gens valuós, quan el mataven per a cosa de tan poca importància. En JRoig encara els contextos deixen veure una apreciació particularment pejorativa, però ja l'usa sovint: «la mala fembra --- / així-m menava / com si fos *goc* / e portàs

boç» (grafia amb -ç comuna al ms. i a dues de les tres eds. més antigues), «Tornes a beure / lo vomitat? / enormitat / vols fer, com *goc*, / vell tossegós / ---», «mas si-ls fa nosa / lo fill qu' és nat / --- / d'ells fan menjar, / tallats a trossos, / a porcs e *gossos*» (*Spill*, 4421, 6947, 9018).

Joanot Martorell, en el *Tirant*, no crec que l'usi més que un cop, en què havent de defensar-se, per la mort de l'alà principesc, és natural que vagi usar un terme despectiu, per més que es tractés d'un ca gran i formidable: «—Per la mia fe —dix lo príncep de Gales— yo no volguera, cavalier, per la millor vila de Anglaterra, vós haguésseu mort lo meu alà. —Senyor —dix Tirant— --- yo no anava per mal a fer, e és-me aparegut un diable en forma de *goc* ---» (Ag. I, 186).

Com que en tots els textos medievals predomina enormement l'ús de l'hereditari *ca*, es comprèn que el *DAG*. no vagi recollir cap testimoni antic del seu rival. Només del diminutiu-despectiu *gocet*, en JnEsteve: «havent tramès en aquell dia los seus *gocets* e les sues bestioles a casa ---», «*gozet* o blanchet: caniculus» (*Li. Eleg.*, a-4, h-3).

Però ja en avançar el S. xv *gos* aniria guanyant molt de terreny sobre el seu rival en la major part del domini: com ho mostra el fet que el *Vocab. Cat.-Al.*, el 1502, doni «lo *gos* o *can*» (només *gossa* i *gosset*) com a traducció de l'al. *hund* (§§ 1183, «huntin» 1185, «huntlein» 1186). En efecte des de llavors els testimonis es multipliquen i no s'hi nota ja cap connotació pejorativa: per exemple *gossos* en plural en un document de Valls de 1564 (*BABL* XII, 372). OPou, per a tota mena de classes i races: «lo *gos* qui guarda casa: canis domesticus», «*gos*: hic canis; *gos de aygua*: canis aquaticus; *gos de mostra*, *gos de ganado* --- *gos de ajuda*: canis socius; *gos de falda* o brinxet: canis melitensis» (*ThPu.*, 12, 56, 57).¹ I ja Bernat Fenollar en un petit poema de c. 1455-9, cercant una resposta d'Ausiàs Marc: «enamorats - conec dos en ciutat / que-s volen bé - sens tota fictió, / e may estan - sens contradicció, / tostemps renyant - axí com *goz* e *gat*» (conservat en velles eds. d'Ausiàs CXXVI, eds. Pagès i Bohigas v, 135, v. 8); «dos dotzenas de gallinas / --- / tinc en lloc de papagall / y aucells de las Filipinas: / ni des de las platjas xinas / *gossos* envio a cercar: / que un ne tinc per registrar / a quants a la porta pican: / y és tal, que si li replican, / un' anca se'n sol portar», Rector de Vallfogona (c. 1600).

Modernament *ca* s'ha mantigut en ús preferent a tota l'extensió de les Illes i del ross.: a la pregunta «vous avez là un beau *chien*» (mapa 277) de l'ALF van respondre *ca* tant a Oleta, com a Arles de Tec, Illa i Ribesaltes (*gús* només a Cotlliure); si bé és veritat que Saïssat va usar també *gós* rimant amb *pus*, però amb caràcter pejoratiu, en la poesia *Lou meou gos* (del petit recull *Passa-temps*, publ. de 1891): «Prenguem al Cel que nos preservi / d'escombra vella... i de mal *gós*; / amb ells din quis dolents tracassos om se posa! / Donques, al cap d'un mes, va canviar la cosa: / escotava pas re, / me seguia pas pus / ---» (*Perpinyanques*, p. 52). Poïser a Menorca ha tingut